

1. Андрусів П. Мистецтво – найміцніша зброя : статті, промови й огляди / П. Андрусів. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1987. – 455 с.
2. Вовк М. В. Скульптор Григор Крук: нарис про життя і творчість / М. Вовк, М. Гнатюк. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2011. – 91 с.
3. Головатий М. І. 200 вулиць Івано-Франківська / М. Головатий. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 463 с.
4. Денисюк О. Молоде українське мистецьке середовище Кракова 1930-х років: гурток “Зарево” / О. Денисюк // Архітектурний вісник. – 2008. – № 30. – С. 22–26.
5. Діло. – 1892. – Ч. 238.
6. Діло. – 1894. – Ч. 180.
7. Луцький Ю. Мистецтво. Розмова з Грицем Круком / Ю. Луцький // Ми і світ. Ілюстрований місячник. – Львів, 1939. – № 3. – С. 8–9.
8. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / С. Наріжний. – Прага, 1942. – Ч. I. – 370 с.
9. Панькевич Ю. Маляр і природа / Ю. Панькевич // Неділя. – 1911. – Ч. 8. – С. 7; Ч. 9. – С. 2–3; Ч. 10. – С. 6–7; Ч. 14. – С. 4–5.
10. Ступарик Б. М. Національна школа : витоки, становлення : навчально-методичний посібник / Б. Ступарик. – К. : ІЗМН, 1998. – 336 с.
11. Шмагало Р. Історичний розвиток деревообробної школи у Станіславові (1883–1920) і сучасна художня освіта / Р. Шмагало // Діалог культур / за ред. С. Черепанової. – Львів, 2000. – Вип. 5. – С. 185–194.
12. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції / Р. Шмагало. – Львів : Укр. технології, 2005. – 528 с. : іл.
13. Kruk G. Leben und Werk mit einer Biographie von THEO Reim und einem Essay von Dr. Volker G. PROBST / Gregor Kruk. – München, 1988. – 240 s.
14. Materiały do dziejów Akademii sztuk pięknych w Krakowie 1895–1939. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1965. – 400 s.
15. Sprawozdanie zakładu Krajowej szkoły stolarskiej w Stanisławowie za rok szkolny 1903/04. – Stanisławów, 1904. – S. 5–6.
16. Wierczynski S. Nove warunki kierunku pracy kulturalnej w Galicyi / Stefan Wierczynski. – Kraków ; Warszawa, 1924. – 124 s.

Стаття розкриває життєвий і творчий шлях знаменитого українського скульптора, який більшу частину своєї життя провів в Мюнхені і був відомий за кордоном, але мало відомий у своїй Батьківщині. Дослідження присвячене впливові на формування професійного майстерства Г. Крука в спеціальних школах, і особливо Краківської академії мистецтв, а також художественним процесам, що впливали на розвиток світоглядання і творчих здібностей молодого майстра.

Ключові слова: художественна культура, професійні школи, студент, скульптура, галерея, Родина.

The article reveals the life and creative work of the distinguished Ukrainian sculptor, who spent most of his life in Munich and was famous among the diaspora but little known in his native land. A considerable part of the article deals with the research of the professional schools, in particular the Krakow Academy of Arts, and the artistic processes that influenced the development of his outlook and artistic skills.

Key words: artistic culture, professional schools, student, plastic art, gallery, native land.

УДК 7.071.2:730:7.03

Ірина Чмелик

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ КРУКА

У статті розглядається творчість українського скульптора Григорія Крука. Аналізуються стилістичні особливості його мистецьких праць. Найбільш характерними для творів майстра є експресіоністичні тенденції, що часто поєднуються з реалізмом і бароковою емоційною піднесеністю образів.

Ключові слова: Г. Крук, українська діаспора, національний стиль, скульптура.

Григорій Крук – велична постать у мистецькому світі XX століття. Його непересічний талант і захоплюючі праці знову й знову притягують до себе науковців, мистецтвознавців, стають

головним предметом дискусії на конференціях. Справді, твори скульптора – невичерпне джерело для сучасних досліджень, які продовжують низку статей, спогадів, монографій, виданих протягом 1990–2000-х років [1; 2; 3; 4; 7; 8; 9]. Ми не маємо на меті дати всебічний аналіз творчості майстра, а лише окреслити найважливіші стилістичні засади його скульптур, оскільки цьому питанню не було присвячено окремої наукової розвідки. У попередній статті ми розглядали тематичний діапазон творчості Григорія Крука [9], тепер хочемо простежити зв'язок його скульптур з пошуками європейських пластиків ХХ століття. Варто зазначити, що багато дослідників тією чи іншою мірою торкаються проблеми стилістичних пошуків митця, а тому вважаємо доцільним розглянути її більш детально, базуючись на відомих творах майстра.

Навчання в Краківській академії мистецтв сприяло ознайомленню Крука з новочасними віяннями в мистецтві, які пропагували викладачі академії, виховані на французькому академізмі й імпресіонізмі. Найбільше припала йому до душі фахова мистецька підготовка Константина Ляшчки. Поїздка до Німеччини на подальші студії, завдяки рекомендації Богдана Лепкого, сприяла глибшому вивченню світового мистецтва в музеях, що стало неоціненним досвідом. Про це скульптор-початківець із захопленням писав у своїх спогадах “Мій шлях до різьби”: “Музеями був я такий захоплений, пережив стільки вражень, що моє бажання студіювати різьбу ще більше скріпило і я ще твердше постановив залишитися у Берліні. Багатством мистецтва єгиптян, греків, а зокрема Пергамонтським вітварем, я був приголомшений. Я ніколи не уявляв собі, що може існувати подібне мистецтво на нашій землі. І мені пригадалися слова пошани гідного проф.Б.Лепкого, що перед моїм від’їздом на прощання сказав: “Мистецтво в музеях – це великий і глибокий ліс творчості людського духа довгих століть, а може тисячоліть! Будеш щасливим аж до твоєї зрілої творчості; тільки прошу, уважай, щоб ти в тому великому лісі не загубився і не забув твоєї Батьківщини!” [5, с.62]. І він аж ніяк не загубився. А про Вітчизну завжди із щемом у серці згадував, писав про це друзям, зокрема, художнику Михайлові Зорію, не забував, коли різьбив чи ліпив своїх селян, галицьких жінок, козаків. У доповіді на Міжнародній конференції, присвяченій творчості Крука, яка відбулася в Івано-Франківську двадцять років тому, у 1992 році, про свого товариша Михайло Зорій сказав: “Його творчість – це епічна розповідь про рідний народ. Отож не дивно, що німецькі критики-мистецтвознавці вбачали в його творчості “СОЦРЕ”. Але соціальна основа його творів має зовсім інший, ніж у соцреалізмі, ґрунт. Вона визначалася прагненням розкрити трагічно-злиденні умови життя художникових краян. Це добре видно з манери виконання його творів, це вчувається у драматичному звучанні багатьох створених скульптором образів” [3, с.10–11].

Зрозуміло, що у творчості Крука був відчутний вплив німецької пластики першої третини ХХ століття. Її найвидатніші представники (В.Лембрук, Г.Кольбе, К.Кольвіц, Р.Шайбе, Г.Ледерер) розкрили невичерпні можливості морального гатунку, зосередили себе на концентрації формально-пластичних засад і, у першу чергу, на майстерності оформлення самого матеріалу [8, с.22].

Формальні пошуки, пластичні та просторові ефекти, які стояли на першому плані в багатьох скульпторів першої половини ХХ століття, і перш за все в найвідомішого новатора – скульптора Архипенка, менше захоплювали Крука, експерименти задля експериментування не цікавили його. Експериментував митець насамперед не з новими матеріалами чи їх функціонунням у просторі, не з абстрактно трактованою формою, а застосовуючи їх задля того, щоб найхарактерніше передати той чи інший образ. Експерименти з формою, близькі до архипенкових, усе ж простежуються в скульптурі “Дівчина, що одягає панчохи”. Та куди більш значущими для скульптора виявлялися пошуки засобів і прийомів для передачі нових станів, руху, емоцій, ракурсів, положення людського тіла. Бо головною у творчості Крука є, як в античності, Ренесансі чи класиків, людина. Людина як філософська категорія, як мірило всіх речей, відносин, людина як ідеальне творіння Господа, фізично й духовно прегарна. У цьому він близький до майстрів відродження й класиків з їх гуманістичним кредо. У Крука людські образи поглиблені психологічними настроями, відтінками, інколи, як у митців бароко, охоплені динамікою, раптовим рухом, що тільки зароджується чи досяг своєї кульмінації, драматизмом чи внутрішніми нерозв’язаними конфліктами.

Деколи через образ він намагається виразити свої емоції, почуття, вразити, здивувати, у будь-якому разі не залишити байдужим, що є основою в мистецтві експресіонізму, який, на на-

шу думку, найбільш характерний для творчостi Крука-скульптора. Причини цього приховуються не лише в тому, що він навчався в Берлінській академії мистецтв, студіював у майстрів, які теж були представниками експресіонізму, навіть не тими настроями й обставинами, які панували тоді в суспільстві: трагедії воєнного часу, що спричинили масову еміграцію, голод, комуністичне насилля, але значною мірою й у його особистій вдачі, чуттєвій, чуйній, вразливій. Це неодноразово підкреслювали друзі Крука, ті, хто залишили про митця свої спогади. Це також відчутно в його автобіографічній статті “Мій шлях до різьби”. Таким чином, творчість Крука вписується в атмосферу загальноєвропейських мистецьких зацікавлень [8, с.17].

Є в Крука дещо й від романтиків – це тематична канва його творів. Саме романтики вперше звернули увагу на простих людей, селян, захопили змальовували їх буденне життя, побут. У Галичині цікавість до життя народу та його творчості пробудили письменники та вчені-етнографи [6, с.270]. І тут, в образах простолюду, не було Круківі рівного за силою їх впливу на глядача. У його творах на селянську тематику, які відносяться до 1940–1950-х років, найяскравіше втілилися головні засади експресіонізму (“Мати з дитиною”, “Втікачі”, “Емігранти”). Остання скульптура вражає своєю монументальністю, ритмікою, узагальненістю пластичних мас, а головне глибоким психологізмом. Тема еміграції – характерне явище західноукраїнського мистецтва 1920–1940-х років. Г.Крук, сам зазнавши поневірянь на чужині, не міг залишитись осторонь цієї проблеми. У творі зображена ціла родина: чоловік, жінка й двоє дітей, які подалися на пошуки кращої долі. Психологізм відчувається в тому, як мати тримає на руках дитину, рукою закривши її від зовнішнього жорстокого світу, як з боязною вдивляється в невідоме й інша дитина, тримаючись за матір. В образі чоловіка, який стоїть впритул до жінки й старшої дитини, автор передає рішучість, нескореність лихій долі, а тому незнищенність. Тут важко не провести аналогії з долею самого скульптора, що ще більше збагачує смислове навантаження образів.

У своїх скульптурах, як неодноразово наголошували критики, митець близький до творів Василя Стефаника. Вони обоє були виразниками експресіоністичних тенденцій у мистецтві, обоє зверталися до тем збідованого селянина, що важко працює на землі, інколи доходять до відчаю. Утім людська воля, незнищенність духу, бажання вижити й жити є провідними ідеями його скульптур. Мотив незнищенності є і в таких творах, як “Жінка на милицях”, “Розстріл перед синагогою у Станіславі”, “Евакуація євреїв з Товмача до Станіслава”. У них Григорій Крук, оперуючи пластичними масами, створює образи сильних духом, нескорених людей, які навіть перед обличчям смерті не втрачають мужності, людської гідності, стійко зустрічають смерть. У цьому їх надзвичайна велич, монументальність, саме такими вони залишаються в пам’яті нащадків. Ці скульптури були створені протягом 1944–1946 років, нав’язні свіжими враженнями відвідин Крукком Станіслава та рідного села Братишева [9, с.409].

Цікаве твердження висловив художник Денис Іванцев стосовно творчості скульптора: “Григорій Крук є новатором в пошуках гармонії, єдності форми в динамічному сюжетному зв’язку брили матеріалу з простором, з монументальним її сприйняттям при глибоко філософсько-космічному осмисленні своїх композицій. Недарма людські постаті його персонажів вражають нас сильним, безпосереднім і переконливим відчуттям гармонії і єдності класичної краси людського тіла в його будові, русі і масі брили, що йде від класичного вираження сюжету м’якою, ніжною технікою площин. Або ж навпаки, Крук показує цю красу шляхом динамічно-експресивної побудови сюжету за допомогою фактури сильного ліплення і різкості площин, через певні узагальнення чи підкреслення форми. Такими є “Селянин перед розстрілом у Станіславі”, “Невільниця”, “Втеча”, “Спляча жінка в час жнив”, “Чарівниця”, “Жінка, що чистить долівку”, “Дівчина, що стоїть”, “Молитва”, “Жид молиться” та ін. [4, с.14].

Барокові ремінісценції відчутні в жіночих образах, створених Крукком. Дивлячись на численних купальниць, відпочивальників, тих, що одягаються, лежать чи сидять, мимоволі згадуються повні енергії, вітальної сили, життєствердного оптимізму жіночі образи маестро Рубенса. Творчість Крука суголосна також мистецьким пошукам Арістиди Майоля: “Та, що лежить”, “Студійний акт”, “Та, що купається” та ін. Паралелі можна провести також з відомим художником Едгаром Дега. Хоча б тому, що спільними для них є зображення не зовнішньої показної краси, ефектного блиску, за яким часто відкривається пусте нутро, а реальних, навіть тривіальних

ситуацій, поз, рухів у всій їх натуралістичності (“Балерина”, “Заноза”, “Відпочинок”). І це незважаючи на те, що один працював здебільшого пастеллю, а інший – у гіпсі, теракоті чи бронзі.

Найреалістичнішими у творчому доробку майстра є портрети історичних постатей, письменників, співаків, друзів. І це цілком виправдано. Утім і тут має місце узагальнення пластичної форми, посилення певних ефектів завдяки фактурності чи гладкій обробці поверхні матеріалу, умінні підкреслити характерну міміку, фізіологічні особливості портретованого (“Портрет Володимира Луціва”, “Портрет Володимира Яніва”, “Шевченко”, “Володимир Великий” та ін.).

У творчості скульптора фахівці відзначають також тонкий гумор, сатиру, що привело до появи гротескних творів: “На пляжі”, “Жінка, що має підлогу”, “Оглядини картини в музеї”, “Афонський монах”. На цій прикметі часто наголошують ті, хто знав митця особисто, мав щастя з ним спілкуватись і товаришувати. “Він нав’язував тип таких психологічних взаємин, які зменшують нотку трагічного і ця, скажімо, окреслюваність під маскою гумору чи гротеску сприймалася правдоподібно, відкривала простір для надії (“Бандурист”, “Селянка, що чекає”, “Відьма”) [1, с.27].

Своєрідний, винятково багатий світ становлять малюнки Г.Крука – це начерки до скульптурних композицій, частину яких він опублікував в окремому томі (Мюнхен, 1980), на що звернув увагу дослідник Дмитро Степовик. У цій сфері, за свідченням мистецтвознавця, Крук є більш однозначний і стилізований, ніж як скульптор. У його рисунках пробиваються виразні риси барокового мистецтва. У них поставлене завдання здивувати, а не вразити чи здобути насолоду. Здивувати багатством пластики й мінливості форм, а ще більше – розмаїтістю руху – від бурхливого й драматичного до тремтливого, ніжного, пульсуючого [7, с.35]. Графічне мистецтво доповнює його образ невтомної людини, яка й у своєму високому професіоналізмі не покладалася на Богом даний талант, чудову європейську освіту, а вдосконалювала почуття, зір і точність руки щоденною працею [7, с.34].

Отож, творчість Крука – яскрава сторінка української та європейської пластики ХХ століття. Своїми роботами він пропагував ті напрями, які були близькі його мистецькій натурі, були суголосними художнім зацікавленням провідних європейських майстрів. У скульптурах, будучи далеко від рідної землі, Крук залишався відданим своїй Вітчизні, натхненно зображаючи галицьких селян, козаків, сповнених життєвої сили й безпосередньої селянської краси жінок. Тенденції експресіонізму у творчості майстра поєднувалися з впливами бароко чи класицистичними засадами, наповнюючи його праці глибоким емоційним змістом.

1. Вільний О. Григорій Крук – другий після Олександра Архипенка / О. Вільний // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 3. – С. 24–28.
2. Григорій Крук та європейська пластика середини ХХ століття : матеріали міжнар. наук. конф. / за ред. О. Федорука. – Івано-Франківськ, 1992. – 80 с. : іл.
3. Зорій М. Про мого товариша Гриця Крука / М. Зорій // Григорій Крук та європейська пластика середини ХХ століття : матеріали міжнар. наук. конф. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 10–12.
4. Іванцев Д. Спомин про майстра / Д. Іванцев // Григорій Крук та європейська пластика середини ХХ століття : матеріали міжнар. наук. конф. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 13–16.
5. Крук Г. Мій шлях до різьби / Г. Крук // Перевал. – 1993. – № 2. – С. 57–70.
6. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві / В. Овсійчук. – К. : Дніпро, 2001. – 444 с. : іл.
7. Степовик Д. Графіка Григора Крука / Д. Степовик // Образотворче мистецтво. – 1994. – № 1. – С. 34–35.
8. Федорук О. Григорій Крук і європейська пластична культура середини ХХ століття / О. Федорук // Григорій Крук та європейська пластика середини ХХ століття : матеріали міжнар. наук. конф. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 16–25.
9. Чмелик І. Українська тематика у пластиці Григора Крука / І. В. Чмелик // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2010–2011. – Вип. 11–12. – С. 407–413.

В статті розглядається творчість українського скульптора Григорія Крука. Аналізуються стилістичні особливості його художественних творів. Найбільш характерними для произведений мастера являются тенденции экспрессионизма, что часто совмещаются с реализмом и барочной эмоциональной возвышенностью образов.

Ключевые слова: Г.Крук, украинская диаспора, национальный стиль, скульптура.

The article describes creative activity of the Ukrainian sculptor Hryhoriy Kruk. His works' stylistic peculiarities are analyzed. The biggest features of his skulptoral works are expression tendencies that very often are united with realism and emotional uplift of images of barocco style.

Key words: G.Kruk, Ukrainian diaspora, national style, sculpture.

УДК 7.071.1:7.071.2

Вікторія Типчук

ГРИГОРІЙ КРУК І ВОЛОДИМИР ЛУЦІВ: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН НА ТЛІ МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

У статті опрацьовані маловідомі матеріали листування та спогадів Володимира Луціва й Григорія Крука. Володимир Луців як громадський і культурний діяч, співак-бандурист усе своє життя присвятив справі популяризації та підтримки творчості українських митців за кордоном, зокрема, особливі взаємини пов'язували його з Григорієм Круком.

Ключові слова: Г.Крук, В.Луців, українська діаспора, національний стиль, скульптура.

Дослідники спадщини видатних людей завжди прагнуть заглянути за завісу їхньої творчості, детальніше дізнатися про їхнє життя, щоб глибше зрозуміти феномен їхнього обдарування. Властивості характеру людини пізнаються в її взаєминах, тому особливо цінними для нас у цьому контексті є матеріали епістолярної спадщини, спогади сучасників, що дають багатий матеріал для досліджень. Без сумніву, найбільш повною є інформація, отримана безпосередньо від автора, проте цінними є відомості людини, що була особисто знайома з митцем і може емоційно передати свої враження-спостереження. Такою людиною для нас стосовно Григорія Крука є Володимир Луців, громадський і культурний діяч, співак-бандурист, який усе своє життя присвятив справі популяризації та підтримки творчості українських митців за кордоном. Серед його кореспондентів були й такі видатні особистості, як Святослав Гординський, Михайло Мороз, Петро Андрусів, Петро Мегик, Леонід Полтава, Андрій Гнатишин, Мирослав Антонович, Василь Авраменко та патріарх Йосиф Сліпий.

Обидва родом зі Станіславщини: Григорій Крук (1911–1988) із села Братишів Тлумачького району, а Володимир Луців (1929 р. н.) народився в місті Надвірна. Їхнє мистецьке формування проходило в умовах еміграції. Григорій Крук розпочав своє фахове навчання у Львові, а продовжив у Кракові, Берліні, Римі й Мюнхені. Виїхавши під час Другої світової війни до Європи, Володимир Луців навчався в Лондоні та Римі.

Після завершення навчання Володимир Луців поряд із сольними концертними виступами організовував міжнародні турне різних мистецьких колективів (понад двадцять), а згодом брав участь у підготовці таких важливих культурних заходів, як святкування у Ватикані 1000-ліття Хрещення Руси-України (1987) [1, с.147–148], перепоховання у Львові тлінних останків Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого (1992) [1, с.183]. Як активний член спілки Союзу українців у Великій Британії був координатором виставок українських митців, зокрема, ретроспективної виставки Григорія Крука в 1986–1987 рр. у приміщенні музею й галереї “Кліфф Кастель” міста Кіхлей (графство Йоркшир, Великобританія) [1, с.146]. Союз українців у Великій Британії закупив у скульптора за пропозицією Володимира Луціва понад тридцять творів. Як зазначав маестро, це був чи не перший випадок, коли українська громадсько-суспільна організація в діаспорі придбала таку велику збірку мистецьких творів одного автора й таким чином зберегла від розпорошення майже півстолітнє творче надбання видатного українського скульптора й матеріально підтримала Григорія Крука, який на той час уже дуже хворів. Це було найкращим подарунком до сімдесятип'ятиліття видатного скульптора [1, с.146]. Британське видання “Йоркшир Пост” зазначило, що “...це є найбільша виставка українського мистецтва, яку коли-небудь показано в Британії. Вона репрезентує деякі мистецькі праці минулих двісті років. Треба сподіватися, що показані експонати... дадуть відвідувачам певну ідею про артистичну спадщину України...” [1, с.341].

За словами Володимира Луціва, велика вікова різниця не розділяла їх, дружба міцніла з кожною наступною зустріччю. Знайомство відбулося в Мюнхені, куди його, як студента музичної академії святої Кекилії в Римі, часто запрошували студентські організації чи Центральне